UZLUKSIZ TA'LIMDA TENG IMKONIYATLAR

Chirchiq davlat pedagogika universiteti, Pedagogika fakulteti ,
Maxsus pedagogika kafedrasi v.b. dotsenti
Kobilova Shaxnoza Xudayshukurovna
ORCID ID: https://orcid.org/0009-0001-4091-1840
kabilovashaxnoza4@gmail.com +998990191635
Maxsus pedagogika: logopediya 23/1 guruh 4-bosqich talabalari

Abdubekova Iroda, Shaymanova Dilnoza,

Kenjayeva Gullola, Kasimova Maxliyo, Maxmudjanova Moxinur

Annotatsiya: Mazkur maqolada uzluksiz ta'lim tizimida teng imkoniyatlarni ta'minlashning nazariy va amaliy jihatlari tahlil qilinadi. Inklyuziv ta'limni rivojlantirish, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish, ta'lim infratuzilmasini moslashtirish hamda raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali barcha fuqarolar uchun sifatli ta'limga kirish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari yoritilgan. Shuningdek, xalqaro va milliy tajribalar asosida uzluksiz ta'lim tizimini takomillashtirish yo'llari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, teng imkoniyatlar, inklyuziv ta'lim, ijtimoiy adolat, inson kapitali, pedagogik kompetensiya, raqamli ta'lim, maxsus ta'lim ehtiyojlari.

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические и практические аспекты обеспечения равных возможностей в системе непрерывного образования. Особое внимание уделяется развитию инклюзивного образования, повышению профессиональной компетентности педагогов, адаптации образовательной инфраструктуры и внедрению цифровых технологий для расширения доступа к качественному образованию для всех слоёв населения. Также рассматриваются пути совершенствования системы непрерывного образования на основе международного и национального опыта.

Ключевые слова:непрерывное образование, равные возможности, инклюзивное образование, социальная справедливость, человеческий капитал, педагогическая компетентность, цифровое образование, особые образовательные потребности.

Abstract: This article analyzes the theoretical and practical aspects of ensuring equal opportunities in the system of lifelong education. Particular attention is paid to the development of inclusive education, enhancement of teachers' professional competence, adaptation of educational infrastructure, and the implementation of digital technologies to expand access to quality education for all population groups. The paper also explores ways to improve the lifelong education system based on international and national experiences.

Keywords:lifelong education, equal opportunities, inclusive education, social justice, human capital, pedagogical competence, digital education, special educational needs.

Kirish

Zamonaviy jamiyat taraqqiyoti ta'lim tizimining samaradorligi bilan chambarchas bog'liq. Ta'lim inson kapitalini rivojlantirishning eng muhim omili bo'lib, u nafaqat iqtisodiy o'sishni, balki ijtimoiy barqarorlikni ham ta'minlaydi. Shu nuqtai nazardan, uzluksiz ta'lim tizimida teng imkoniyatlarni yaratish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Uzluksiz ta’lim - bu shaxsning butun hayoti davomida bilim, ko‘nikma va malakalarni egallashiga xizmat qiluvchi yaxlit tizimdir. U maktabgacha ta’lim, umumiy o‘rta ta’lim, o‘rta maxsus va professional ta’lim, oliy ta’lim hamda malaka oshirish va qayta tayyorlash bosqichlarini o‘z ichiga oladi. Ushbu tizimda barcha fuqarolar uchun teng sharoitlarning yaratilishi ijtimoiy adolatni ta’minlash va jamiyatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

O‘zbekiston Respublikasida so‘nggi yillarda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, inklyuziv ta’limni rivojlantirish va nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlarini ta’minlash bo‘yicha qator normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Jumladan, “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun va “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlashning huquqiy asosini yaratdi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

Uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlar masalasi ko‘plab xorijiy va mahalliy olimlar tomonidan keng o‘rganilgan. Xususan, John Dewey ta’limning demokratik jamiyatdagi o‘rnini asoslab berib, har bir shaxs uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratish zarurligini ta’kidlagan. UNESCO tomonidan ilgari surilgan “Ta’lim hamma uchun” (Education for All) konsepsiyasi esa ta’limning universalligi va ochiqligini ta’minlashga qaratilgan.

Mahalliy olimlar orasida ham uzluksiz ta’lim va inklyuziv ta’lim masalalariga alohida e’tibor qaratilgan. Jumladan, R.X. Djuraev uzluksiz ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, ta’lim sifatini oshirish va pedagog kadrlar tayyorlashning nazariy asoslarini ishlab chiqishda muhim ilmiy izlanishlar olib borgan. Uning tadqiqotlarida ta’lim tizimining uzviyligi va izchilligi shaxsning har tomonlama rivojlanishida asosiy omil sifatida talqin etiladi.

Shuningdek, N.N. Azizxo‘jayeva pedagogik texnologiyalar va o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirish masalalarini chuqur o‘rgangan. Olimaning ilmiy ishlarida zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida ta’lim jarayonini tashkil etish orqali barcha o‘quvchilar uchun teng imkoniyatlar yaratish zarurligi asoslab berilgan.

U.N. Nishonaliyev va K.K. Olimov tomonidan olib borilgan tadqiqotlarda kasb-hunar ta’limi tizimini rivojlantirish, uning uzluksizligini ta’minlash hamda yoshlarning ta’limga teng kirish imkoniyatlarini kengaytirish masalalari yoritilgan. Ularning ilmiy ishlari uzluksiz ta’lim tizimining amaliy jihatlarini takomillashtirishda muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Inklyuziv ta’lim yo‘nalishida esa D.Ya. Shodmonova hamda M.A. Po‘latova kabi olimlarning ilmiy izlanishlari alohida ahamiyatga ega. Ular maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni ijtimoiylashtirish, ta’lim muassasalarida inklyuziv muhit yaratish va pedagoglarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish masalalarini tadqiq etganlar.

Bundan tashqari, B.R. Qodirovning pedagogik psixologiya sohasidagi ishlari o‘quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etish zarurligini asoslab beradi. Bu yondashuv esa uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

Umuman olganda, mahalliy olimlar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlar uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish, inklyuziv ta’limni rivojlantirish va barcha fuqarolar uchun teng ta’lim imkoniyatlarini yaratishning nazariy hamda metodologik asoslarini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Muhokama

Uzluksiz ta’lim shaxsning hayot davomida o‘z bilim va ko‘nikmalarini muntazam ravishda yangilab borishini ta’minlaydi. Bu jarayon insonning kasbiy raqobatbardoshligini oshirish, ijtimoiy

faolligini kuchaytirish va jamiyatga muvaffaqiyatli integratsiyalashuviga xizmat qiladi. Teng imkoniyatlar esa ushbu tizimning asosiy tamoyillaridan biri bo‘lib, har bir shaxsning ta’lim olish huquqini kafolatlaydi.

O‘zbekiston Respublikasida ta’limda tenglikni ta’minlash bo‘yicha mustahkam huquqiy baza yaratilgan. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonunda har bir shaxsning jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi yoki sog‘lig‘idan qat’i nazar ta’lim olish huquqi kafolatlangan. Shuningdek, nogironligi bo‘lgan shaxslarning ta’limga bo‘lgan ehtiyojlarini qondirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

Inklyuziv ta’lim barcha o‘quvchilarni, shu jumladan maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan bolalarni umumiy ta’lim jarayoniga jalb etishni nazarda tutadi. Bu yondashuv diskriminatsiyani bartaraf etish, ijtimoiy moslashuvni kuchaytirish va ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Inklyuziv ta’limni samarali tashkil etish uchun quyidagi shartlar muhim ahamiyatga ega:ta’lim muassasalarining infratuzilmasini moslashtirish,pedagoglarning inklyuziv kompetensiyasini rivojlantirish,individual ta’lim dasturlarini ishlab chiqish,assistiv texnologiyalarni joriy etish,ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish.

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi ta’limga kirish imkoniyatlarini sezilarli darajada kengaytirdi. Masofaviy ta’lim platformalari, onlayn kurslar va elektron resurslar hududiy yoki jismoniy cheklovlarga ega bo‘lgan shaxslar uchun ta’lim olish imkonini yaratmoqda. Shu bilan birga, raqamli tafovut muammosi ham mavjud bo‘lib, uni bartaraf etish uchun internet infratuzilmasini rivojlantirish va aholining raqamli savodxonligini oshirish zarur.

Uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlash pedagoglarning kasbiy tayyorgarligiga bevosita bog‘liq. O‘qituvchilar inklyuziv ta’lim metodlarini, differensial yondashuvni va zamonaviy pedagogik texnologiyalarni chuqur egallagan bo‘lishlari lozim. Shu maqsadda pedagoglarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlash jarayonida qator muammolar kuzatiladi:ta’lim muassasalarining infratuzilmasi yetarli darajada moslashtirilmaganligi,malakali mutaxassislar yetishmasligi, jamiyatda inklyuziv ta’limga nisbatan stereotiplarning mavjudligi, raqamli tafovut.

Xulosa Uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlash jamiyatning barqaror rivojlanishi, ijtimoiy adolat tamoyillarini qaror toptirish hamda inson kapitalini yuksaltirishning eng muhim strategik omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida ta’lim tizimi nafaqat bilim berish vositasi, balki jamiyatdagi ijtimoiy tengsizliklarni kamaytirish, shaxsning o‘z salohiyatini to‘liq namoyon etishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish mexanizmi sifatida ham namoyon bo‘lmoqda. Shu bois, uzluksiz ta’lim tizimida barcha fuqarolar uchun teng imkoniyatlarni yaratish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etiladi.

Teng imkoniyatlar tamoyili har bir shaxsning jinsi, yoshi, millati, ijtimoiy kelib chiqishi, yashash hududi yoki sog‘lig‘idan qat’i nazar sifatli ta’lim olish huquqini kafolatlashni nazarda tutadi. Bu jarayonda inklyuziv ta’lim konsepsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Inklyuziv ta’lim barcha o‘quvchilarni, jumladan, maxsus ta’lim ehtiyojlariga ega bo‘lgan shaxslarni umumiy ta’lim muhitiga jalb etish orqali ularning ijtimoiy integratsiyasini ta’minlaydi. Natijada, ta’lim jarayonida diskriminatsiya va stigmatizatsiyaning oldi olinib, jamiyatda bag‘rikenglik va ijtimoiy hamjihatlik mustahkamlanadi.

Pedagog kadrlar salohiyatini oshirish teng imkoniyatlarni ta’minlashning muhim shartlaridan biridir. Zamonaviy o‘qituvchi nafaqat o‘z fanining bilimdoni, balki inklyuziv ta’lim metodlari, differensial va individual yondashuv, shuningdek, innovatsion pedagogik texnologiyalarni samarali

qo‘llay oladigan mutaxassis bo‘lishi zarur. Shu maqsadda pedagoglarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tizimini takomillashtirish, uzluksiz kasbiy rivojlanish imkoniyatlarini kengaytirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta’lim infratuzilmasini moslashtirish ham teng imkoniyatlarni ta’minlashda muhim omil hisoblanadi. Nogironligi bo‘lgan shaxslar uchun panduslar, liftlar, taktil yo‘laklar, Brayl yozuvidagi o‘quv materiallari hamda assistiv texnologiyalar bilan ta’minlangan ta’lim muassasalari inklyuziv muhitni yaratishga xizmat qiladi. Bunday sharoitlar nafaqat jismoniy imkoniyati cheklangan shaxslar, balki barcha o‘quvchilar uchun qulay va xavfsiz ta’lim muhitini shakllantiradi.

Raqamli texnologiyalarni ta’lim jarayoniga keng joriy etish ham uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlarni kengaytiradi. Masofaviy ta’lim platformalari, onlayn kurslar, ochiq ta’lim resurslari va elektron kutubxonalar geografik yoki ijtimoiy cheklovlardan qat’i nazar, har bir shaxsga bilim olish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, raqamli tafovutni kamaytirish, ya’ni internet tarmog‘iga kirish imkoniyatlarini kengaytirish va aholining raqamli savodxonligini oshirish ham dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, uzluksiz ta’lim tizimida teng imkoniyatlarni yaratish nafaqat ta’lim sifatini oshiradi, balki jamiyatning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Inson kapitaliga yo‘naltirilgan investitsiyalar mehnat bozorida raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, innovatsion faoliyatni rivojlantirish va ijtimoiy farovonlikni ta’minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, teng imkoniyatlar shaxslarning jamiyat hayotidagi faol ishtirokini rag‘batlantirib, fuqarolik jamiyatining mustahkamlanishiga zamin yaratadi.

Xulosa qilib aytganda, uzluksiz ta’limda teng imkoniyatlarni ta’minlash kompleks yondashuvni talab etadi. Bu jarayonda davlat siyosati, ta’lim muassasalari, pedagoglar, ota-onalar va jamiyatning barcha qatlamlari o‘rtasidagi samarali hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Inklyuziv ta’limni rivojlantirish, pedagog kadrlar salohiyatini oshirish, ta’lim infratuzilmasini modernizatsiya qilish hamda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish orqali uzluksiz ta’lim tizimini takomillashtirish va har bir shaxsning jamiyatdagi faol ishtirokini ta’minlash mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi. “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
2. O‘zbekiston Respublikasi. “Nogironligi bo‘lgan shaxslarning huquqlari to‘g‘risida”gi Qonun. – Toshkent, 2020.
3. UNESCO. Education for All: Global Monitoring Report. – Paris, 2015.
4. 4. Djuraev R.X. Uzluksiz ta’lim tizimi va pedagog kadrlar tayyorlash muammolari. – Toshkent: O‘qituvchi, 2004.
5. 5. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.
6. 6. Nishonaliyev U.N. Kasb-hunar ta’limi pedagogikasi. – Toshkent: Fan, 2008.
7. 8. Shodmonova D.Ya. Maxsus pedagogika asoslari**.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2010.
8. 9. Po‘latova M.A. Inklyuziv ta’lim nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent, 2015.
9. 10. Sh.X.Kobilova. Uzluksiz inklyuziv ta’limda pedagogik faoliyatni tashkil etish hamda psixologik muvofiqlashtirish. Monografiya. Toshkent: “Dimal” nashriyoti, - 2024. -72 b.
10. 11. Sh.X.Kobilova. Uzluksiz inklyuziv ta’limda bolalarning shaxsiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlashning pedagogik psixologik asoslari. INTER EDUCATION & GLOBAL STUDY Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2025.-B. 287–293